

Ks. Wojciech TABACZYŃSKI

PRZEDMIOT FORMALNY APOLOGETYKI

Punkt widzenia autora

Treść: Wstęp. 1. Apologie religii i apologetyka. 2. Apologetyka jako nauka o jednolitym przedmiocie formalnym. Zakończenie.

Wstęp

Lektura współczesnych podręczników apologetyki pozwala zauważyć, iż przedmiot formalny tej dyscypliny nie jest jeszcze jednoznacznie określony, lecz jest ujmowany różnie w zależności od jej typu.

W związku z tym mówi się nie o jednej apologetyce mającej określony przedmiot formalny (szczegółowy), ale o kilku przynajmniej apologetykach, które różnią się między sobą tym przedmiotem¹. Tak więc, apologetyka intelektualistyczna (wzgl. obiektywna), której naczelnym reprezentantem jest A. Gardeil, bada spójność logiczną doktryny chrystianizmu, apologetyka woluntarystyczna (wzgl. subiektywna), którą reprezentuje M. Blondel, bada wpływ chrystianizmu na osobowość (postawę woli) u jego autentycznych wyznawców, apologetyka integralna, reprezentowana w szczególności przez A. Poulpiqueta, bada z kolei chrystianizm z obu wskazanych już punktów widzenia, a wreszcie apologetyka totalna, uformowana przez ks. prof. W. Kwiatkowskiego, analizuje chrystianizm (apologię własną Jezusa z Nazaretu) od strony jego wartości normatywnej (*sanctum*) dla osoby ludzkiej².

Rozróżnienie w obrębie szeroko rozumianej apologetyki odmiennego rodzaju apologetyk, które różnią się swym przedmiotem szczegółowym (formalnym) nie wydaje się wskazywać na to, iż dyscyplina ta osiągnęła już charakter jednolity. W tej sytuacji

---

¹ Por. W. KWIATKOWSKI, *Apologetyka totalna*, t. 1: *Przedmiot i metody apologetyki nowoczesnej*, Warszawa 1961³, 123-153, a także M. RUSECKI, *Wiarygodność chrześcijaństwa*, Lublin 1994, 9-18.

² J. Myśków określa przedmiot formalny apologetyki w jej różnych ujęciach następująco: 1) intelektualistycznej: jako wiarygodność dogmatu katolickiego, 2) woluntarystycznej: jako odpowiedniość chrystianizmu w stosunku do działaniowej sfery ludzkiej natury, 3) integralnej: jako krytyczne poznanie zarówno wiarygodności, jak i wartości woliwnej chrystianizmu, 4) totalnej: jako wartości normatywnej chrystianizmu dla osoby ludzkiej. Por. J. MYŚKÓW, *Apologetyka stosowana w zarysie. Jezus z Nazaretu w swjej świadomości religijnej*, Warszawa 1973, 20n i 26. Por. także, W. KWIATKOWSKI, *Apologetyka totalna, tamże*.

nasuwa się też potrzeba dopracowania teorii apologetyki do tych wymagań, jakie powinny cechować dojrzałą dyscyplinę naukową³.

Przede wszystkim należy, w przekonaniu autora tego artykułu, określić ściśle różnicę pomiędzy apologią religii i apologetyką oraz wskazać na różne rodzaje apologii religii, które w badaniach nad nimi wymagają też posługiwania się odmiennymi metodami⁴.

1. Apologie religii i apologetyka

Zachodzi istotna różnica pomiędzy apologią religii i apologetyką, chociaż nie zawsze jest ona, w sposób właściwy, widziana przez teologów a nawet samych apologetyków⁵. Ten brak właściwego rozróżnienia pomiędzy apologią religii (względnie apologią chrystianizmu) i apologetyką stał się powodem poważnego kryzysu tej dyscypliny w wyższych uczelniach kościelnych po soborze Watykańskim II⁶.

Stawiając znak równości pomiędzy apologetyką i apologią chrystianizmu, twierdzono, że apologetyka nie jest nauką we właściwym znaczeniu, ponieważ pełni rolę obrońcy chrystianizmu (względnie katolicyzmu) w stosunku do tych twierdzeń, które go w tym, czy innym, ujęciu kwestionują i że tym samym stwarza ona przeszkody w rozwoju ekumenizmu, broniąc różnic a pozostawiając w cieniu podobieństwa i elementy wspólne w wierze i strukturze Kościołów chrześcijańskich⁷.

Tymczasem, czym innym jest apologia religii, a czym innym apologetyka. Apologia religii bowiem (w szczególności zaś apologia chrystianizmu) stanowi próbę udowodnienia, że w danej religii występuje określona wartość (także o charakterze względnym), której obecność już, sama przez się, stanowi apologię tej religii (przynajmniej w znaczeniu ukrytym)⁸. Apologetyka zaś bada konkretną apologię religii od strony jej wartości dowodowej. Stara się ona bowiem odkryć, czy dowód, który stanowi tę apologię, rzeczywiście uzasadnia istnienie określonej wartości w danej religii, czy apologia ta (jej tok dowodzenia) jest całkowicie poprawna pod względem logicznym, czy nie można jej nic zarzucić z punktu widzenia zasad krytycznego myślenia.

Wynik badań apologetyki w stosunku do konkretnej apologii może być przy tym pozytywny lub negatywny, co nie znaczy, że wartości, do której odnosi się dana apo-

³ Por. W. KWIATKOWSKI, "Das Verhältnis der Apologie zur Apologetik in der gegenwärtigen Religionswissenschaft", *Gregorianum* 53/1 (1972), 154.

⁴ Por. W. TABACZYŃSKI, *Apologetyka (teologia fundamentalna). Opracowanie pomocnicze*, Warszawa 1994, 14.

⁵ Por. E. KOPEĆ, *Teologia fundamentalna*, Lublin 1976, 5.

⁶ Por. Cykl artykułów takich autorów jak: A. Latourelle, H. Fries, J. Walgrave, zamieszczonych w *Concilium* pl. 6-10 (1967), 23-30, 31-39, 39-46. Autorzy ci w następstwie dostrzeżonego kryzysu apologetyki, uznali tę dyscyplinę za zdezaktualizowaną. Por. także J. MYŚKÓW, *Zagadnienia apologetyczne*, Warszawa 1986, s. 5, a nadto M. RUSECKI, *dz. cyt.*, 22.

⁷ Por. H. FRIES, "Od apologetyki do teologii fundamentalnej", *Concilium* pl. 6-10 (1969), 32.

⁸ Por. W. KWIATKOWSKI, Stosunek apologii do apologetyki we współczesnym religioznawstwie, *STV* 10 (1971), 57-80, a także W. TABACZYŃSKI, *tamże*.

logia, brak jest w określonej religii, a znaczy to jedynie, że apologia ta (tj. zawarte w niej dowodzenie) budzi uzasadnione zastrzeżenia pod względem jej poprawności logicznej.

2. Apologetyka jako nauka o jednolitym przedmiocie formalnym

O ile panuje na ogół zgodność wśród apologetyków, iż przedmiotem materialnym (ogólnym) apologetyki są apologie religii, a zwłaszcza apologie chrystianizmu, o tyle zaznacza się niejasność w odpowiedzi na pytanie, co stanowi jej przedmiot formalny (szczegółowy). Ta niejasność sprawia w swej konsekwencji pewne zamieszanie pojęć, ponieważ struktura naukowa apologetyki nie wydaje się być przejrzysta i jednoznaczna⁹.

W przekonaniu autora tego artykułu, i nie tylko w jego przekonaniu, przedmiotem formalnym apologetyki jest wartość (poprawność) logiczna apologii religii¹⁰. Jest nim dążenie do uzyskania miarodajnej odpowiedzi na pytanie, czy badana apologia (tj. zawarte w niej dowodzenie) rzeczywiście uzasadnia w sposób krytyczny i bezsporny istnienie w danej religii określonej wartości.

W stosunku do podstawowej apologii chrystianizmu, którą stanowi apologia własna Jezusa z Nazaretu, apologetyka powinna zatem określać wartość logiczną tej apologii, a tym samym wartość logiczną zawartych w niej tez.

Zwracając uwagę na wymienione, we wstępie, rodzaje apologetyk, można powiedzieć, iż różnią się one pomiędzy sobą w zasadzie tylko rodzajami apologii chrystianizmu, którymi się zajmują, a także metodami, które muszą stosować, nie zaś swym przedmiotem formalnym. Apologetyka intelektualistyczna bada zatem wartość logiczną apologii, która dąży do wykazania harmonii logicznej w zakresie doktryny chrystianizmu (określonej przez Magisterium Kościoła). Apologetyka woluntarystyczna bada wartość logiczną apologii, która dąży do wykazania niezwykle pozytywnego wpływu moralnego, jaki chrystianizm wywiera na osobowość (postawę woli) ludzi stających się autentycznymi jego wyznawcami. Apologetyka integralna bada wartość logiczną apologii jednego i drugiego rodzaju. Apologetyka totalna wreszcie, analizuje wartość logiczną apologii własnej Jezusa z Nazaretu, która z istoty swojej służy udowodnieniu totalnej (czyli normatywnej) wartości chrystianizmu dla człowieka (ludzkości).

---

⁹ Por. W. Kwiatkowski, *Apologetyka totalna*, dz. cyt., 123-153.

¹⁰ W. Hładowski wyraża zdanie: „za przedmiot formalny apologetyki należy uważa wartość poznawczą chrześcijańskiej refleksji nad wiarygodnością objawienia”, *Zarys apologetyki. Analiza chrześcijańskiej refleksji nad wiarygodnością objawienia*, Warszawa 1980, 15. W. Kwiatkowski wcześniej stwierdza: „funkcję obrony spełnia *ex professo*... sama religia chrześcijańska, której właśnie samoobrona jest przedmiotem badań w apologetyce, czy i w jaki sposób zgadza się z dzisiejszymi wymaganiami ścisłego i obiektywnego (źródłowego) i krytycznego myślenia”, *Apologetyka totalna*, dz. cyt., 32.

Zakończenie

Wskazana wyżej różnica pomiędzy apologetyką i apologiami religii czyni, jak się wydaje, jednoznacznym przedmiot formalny apologetyki i rzuca wyraźne światło na konieczność istnienia szeregu metod badawczych, którymi powinna się ona posługiwać, aby móc właściwie ocenić wartość logiczną różnych apologii religii.

W świetle powyższych tez można wysunąć twierdzenie, iż istnieje w istocie tylko jedna apologetyka naukowa badająca apologetykę różnych religii.

W pierwszym rzędzie bada ona, oczywiście, apologetykę chrześcijaństwa (a zwłaszcza apologetykę własną Jezusa z Nazaretu) zarówno w postaci najstarszej (katolickiej), jak też w jego postaciach późniejszych, do jakich należy prawosławie czy też protestantyzm.

Badania apologetyki naukowej powinny w swym wyniku ukazywać bogactwo wartości duchowych chrześcijaństwa oraz jego zgodność lub niezgodność w pewnych elementach z tym, czym jest on w swej autentycznej, źródłowej postaci.

Takie badania, dążące do odkrywania prawdy, mogą być bardzo cenne również dla celów, jakie stawia sobie współczesny ekumenizm. Mogą również być cenne dla ekumenizmu w znaczeniu bardzo szerokim, któremu dał wyraz papież, Jan Paweł II, w swych spotkaniach (np. w Asyżu) ze zwierzchnikami różnych religii także pozachrześcijańskich.

DER FORMALGEGENSTAND DER APOLOGETIK

Die Ansicht des Verfassers

Zusammenfassung

Die Lektüre der Handbücher der Apologetik lässt die Frage des Formalgegenstandes dieser Wissenschaft bemerken.

Man sagt also nicht von einem Formalgegenstand der gesamten Apologetik, sondern von den verschiedenen Formalgegenständen: der Objektivapologetik von A. Gardeil, der Subjektivapologetik von M. Blondel, der Integralapologetik von A. Poulpique und der Totalapologetik von W. Kwiatkowski.

Nach dem Verfasser des Artikels man kann von einem Formalobjekt der gesamten Apologetik und von vielen Apologien der Religionen, auch vielen Forschungsmethoden, auf diesem Gebiet sagen.

Der Formalgegenstand der gesamten Apologetik nach dem Verfasser des Artikels ist der logische Wert der Apologien der Religionen, im besonderen aber des Christentums (und der echten Jesusapologie).